

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	11
GİRİŞ.....	13

BİRİNCİ BÖLÜM

FRIEDRICH NIETZSCHE FELSEFESİNİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİNE GENEL BİR BAKIŞ

Décadence.....	21
Ahlakta Décadence	24
Dinde Décadence	31
Felsefede Décadence.....	35
Nihilizm.....	41
Güç İstenci	45
Ebedi Dönüş.....	50
Nietzsche Felsefesinde İnsan Problemi	56
Yırtıcı Hayvan.....	59
Sürü İnsanı.....	61
Hür İnsan	65
Üstinsan	69
Hristiyanlığın Eleştirilmesi	73
Nietzsche Açısından Hristiyan İnancının Ortaya Çıkışı	74
Hristiyan Ahlakının Eleştirisi	78
Hristiyan Metafiziği Eleştirisi	83
Değerlerin Yaratılması	90
Nietzsche'nin Antik Yunan Hayranlığı.....	97
Herakleitos Hayranlığı.....	97
Trajik Hayat Olarak Antik Yunan.....	101

İKİNCİ BÖLÜM
**GILLES DELEUZE FELSEFESİNİN KAVRAMSAL
ÇERÇEVESİNE GENEL BİR BAKIŞ**

Fark Felsefesi	105
Negatif Fark	107
Pozitif Fark	110
İçkinlik Düzlemi.....	115
Oluş	121
Aşkınsal Ampirizm	129
Yersizyurtsuzlaştırma.....	134
Zaman.....	139
Arzu	146
Virtüellik	151
Olay Felsefesi	156
Savaş Makinesi.....	161

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
**GILLES DELEUZ'ÜN FRIEDRICH NIETZSCHE
OKUMASI ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER**

Ebedi Dönüş	169
Güç İstenci	181
Nihilizm	189
Beden	195
Bilim	202
Hakikat	212
Trajedi	220
Soykütük	229
İnsanın Varoluşu	235
Metafiziğin Aşılması	245

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
GILLES DELEUZE VE FRIEDRICH NIETZSCHE'NİN
ELEŞTİRDİĞİ FİLOZOFLAR ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER

Platon	251
Descartes	258
Kant	262
Schopenhauer.....	268
Hegel	272
SONUÇ	279
KAYNAKÇA.....	287
DİZİN.....	297

ÖNSÖZ

Gilles Deleuze'ün felsefe tarihi üzerine yaptığı okumalar, yalnızca yorumlayıcı değil, aynı zamanda yaratıcı nitelikleriyle de dikkat çeker. Deleuze, geçmiş filozofları yeniden anlamaya çalışırken onları kendi felsefi projesinin etkin unsurları hâline getirir. Bu bağlamda onun Friedrich Nietzsche üzerine gerçekleştirdiği okumalar hem Deleuze felsefesinin kuruluşunda hem de çağdaş felsefenin yönelimlerinde belirleyici bir rol oynamıştır.

Deleuze, Nietzsche'den etkilenmekle yetinmez, onun düşüncelerini yeni bir kavramsal çerçeve içinde yeniden kurar. Bu yeniden kurmanın merkezinde ebedî dönüş kavramı yer alır. Deleuze'e göre ebedî dönüş, aynının, eşitin ya da özdeş olanın geri gelişi değildir. Aksine, ebedî dönüş yalnızca etkin, olumlu ve yaratıcı olanın dönüşünü ifade eden seçici bir ilkedir. Bu seçicilik, farkın ortaya çıkmasına ve yeniden üretilmesine olanak tanır. Çünkü ebedî dönüş, Deleuze'ün yorumunda, farkın tekrarıdır. Tekrar ise farkın üretici koşuludur.

Bu süreçte güç istenci, ebedî dönüşle içkin bir ilişki içinde düşünülür. Deleuze'e göre güç istenci, egemenlik kurma ya da başkalarını yönetme arzusunu ifade etmez. O, yaratmanın ve olumlamanın ilkesidir. Güç istencinin bu yaratıcı karakteri, beden ve öznenin sabit, kapalı ve aşkın yapılar olarak değil, kuvvetler arasındaki ilişkilerden doğan oluşlar olarak düşününlmesini mümkün kılar. Böylece Deleuze'ün Nietzsche okuması, Batı düşüncesine egemen olan özne metafiziğine yöneltilmiş köklü bir eleştiri niteliği kazanır.

Bu eser bir giriş ve dört bölümden oluşmaktadır. *Giriş bölümünde*, Deleuze'ün Nietzsche okumasının felsefe tarihi açısından taşıdığı önem ele alınmaktadır. *Birinci bölümde* Nietzsche'nin temel kavramları analiz edilmekte; özellikle *décadence* kavramı, ahlaki ve kültürel çözümlenin bir göstergesi olarak tartışılmaktadır. *İkinci bölümde* Deleuze'ün temel kavramları değerlendirilmekte; bu bağlamda fark kavramı, kendinde fark anlayışı çerçevesinde ele alınmaktadır. *Üçüncü bölüm*, Deleuze'ün Nietzsche okumasında öne çıkan kavramlara, özellikle ebedî dönüş düşüncesine odaklanmaktadır. *Dördüncü bölümde* Deleuze ve Nietzsche'nin Platon'dan Hegel'e uzanan metafizik geleneğe yönelttikleri eleştiriler karşılaştırmalı olarak incelenmektedir. Sonuç bölümünde ise Deleuze'ün Nietzsche okumasının, bir yandan kendi özgün felsefesini inşa ederken, diğer yandan Nietzsche düşüncesine yönelik yerleşik yorumları nasıl dönüştürdüğü tartışılmaktadır. Bu bağlamda Nietzsche'nin Deleuze felsefesine ve Batı düşüncesine yaptığı katkılar bütünlüklü bir çerçevede değerlendirilmektedir.

Bu çalışma, 2024 yılında Erciyes Üniversitesi'nde tamamladığım doktora tezimin yeniden gözden geçirilmesi, yapılandırılması, yeni kısımlarla zenginleştirilmesi neticesinde ortaya çıkmıştır. Bu eserin oluşmasında şahsıma büyük katkıları olan, her zaman destek veren, güvenen, inanan ve yönlendiren değerli danışman hocam Doç. Dr. Serdar Saygılı'ya sonsuz teşekkürü borç bilirim. Ayrıca Prof. Dr. Arslan Topakkaya, Prof. Dr. Ahmet Burak Kahraman, Doç. Dr. Kudret Aras, Doç. Dr. Gülay Akgündüz Özdemir ve üzerimde emeği bulunan tüm hocalarıma katkılarından dolayı şükranlarımı sunarım. Maddi ve manevi desteklerini her zaman yanımda hissettiren aileme ve dostluğuyla yanımda olan Mehmet Fatih Altundağ'a teşekkür ederim.

Aydın ÇİÇEK
2026

GİRİŞ

Deleuze'ün Nietzsche okuması, Fransız felsefesinde önemli bir dönüm noktasını temsil etmektedir. Ronald Bogue'ye göre, Deleuze'den önce Nietzsche, Fransa'da ciddi bir düşünür olarak görülmemiştir. Ancak 1960'ların sonu ve 1970'lerde Nietzsche, Fransız felsefesinde önemli bir filozof olarak kabul edilmeye başlamıştır. Bu yükselişte Deleuze'ün büyük bir etkisi olmuştur. Deleuze'ün Nietzsche üzerine yaptığı okumalar, onun tanınmasını hızlandırmış ve Fransa'da Nietzsche'nin sistematik ve tutarlı bir filozof olarak görülmesini sağlamıştır. Bu okumalar, aynı zamanda Deleuze'ün kariyerinde de bir dönüm noktası oluşturmuştur. Onun geç eserlerindeki merkezî tema hâline gelen pek çok fikir, ilk kez burada ifade edilmiştir. Onun açısından Nietzsche, bir aforizmacı değil Platon, Hegel ve Kant'a yönelttiği eleştirilerle önemli bir filozof olarak görmüştür. Bu sebeple Deleuze'e göre Nietzsche'nin temel hedeflerinden biri, Platonculuğu yıkmaktır. Platon, yaşamı olumsuzlayan ve gerçek dünyayı idealar dünyası olarak kabul eden düalist bir varlık anlayışı geliştirmiştir. Bu anlayış, bu dünyanın değersiz görülmesine ve yaşamın terk edilmesine yol açmıştır. Nietzsche ise bir güce dayalı oluş felsefesi geliştirmeye çalışmıştır. Ayrıca, Hegel'in 'olumsuzlamanın olumsuzlaması' kavramı yerine bir olumlama felsefesini savunmuştur. Hegel'i diyalektik düşüncenin temsilcisi ve aşkınlığın ifadesi olarak

gören Deleuze, anti-Hegelci düşüncenin öncüsü olmuştur.¹ Onun felsefe tarihine yönelik çalışmalarında Hegel ve diyalektik düşünceye titiz bir eleştiriyle karşı çıkmış, Hegelci sorunsaldan teorik bir kopuşu hedefleyen bütüncül bir eleştiri geliştirmiştir. Bu eleştiride, olumsuz diyalektik çerçevenin reddi belirgin bir yer tutmaktadır. Deleuze Hegelci diyalektiği yıkma girişiminde olumlama felsefesinin düşünürü olarak gördüğü Nietzsche'ye yönelmiştir.² Bunun yanı sıra Kant'ın eleştirel felsefesini de tamamlamaya çalışmıştır. Ancak bu tamamlamayı, Kant'ın eleştirel felsefesini Batı rasyonalitesinin geleneksel ilkelerine karşı yönelterek gerçekleştirmiştir.³ Dolayısıyla bu süreçte Nietzsche'nin etkisi önemli rol oynamıştır.

Öte yandan Nietzsche'nin Batı düşüncesine olan etkisi, Martin Heidegger üzerinden de anlaşılmaktadır. Heidegger, Nietzsche'nin önemini vurgulamış ve onunla gerçek bir hesaplaşmanın henüz başlamadığını iddia etmiştir. Aynı zamanda böyle bir hesaplaşmanın gerçekleşmesi için gerekli koşulların henüz oluşmadığını savunmuştur. Heidegger, Nietzsche'nin Batı kültürüne yaptığı katkıları hem doyurucu bir çözüme ulaşılamayacak kadar tehditkâr hem de sorunlu görmüştür. Bu nedenle, Heidegger'e göre bugün düşünen herkes ister Nietzsche'nin izinden gitsin ister ona karşı dursun, onun aydınlattığı yolda veya gölgesinde düşünmektedir. Burada Heidegger, Nietzsche'yi sorunsallaştırmaya yönelik bir çabanın içerisinde. Bu sorunsallaştırma düşüncesi yalnızca Heidegger ile sınırlı kalmayıp, Deleuze tarafından sürdürülmüştür. Fransızların Nietzsche okumasında ise ana tema, özdeşliğin eleştirisidir. Nietzsche'nin benlik düşüncesi, dilbilgisel

1 Ronald Bogue, *Deleuze ve Guattari*, çev. İsmail Öğretir ve Ali Utku. (İstanbul: Otonom Yayınları, 2013), 33-34.

2 Micheal Hard, *Gilles Deleuze Felsefede Bir Çıraklık*, çev. İsmail Öğretir ve Ali Utku. (İstanbul: Otonom Yayınları, 2012), 15-16.

3 Bogue, *Deleuze ve Guattari*, 34.

bir kurgu olarak yansıtılmıştır. Gerçekte var olanın bireysel bilinç, bilinçdışı dürtüler ve güçlerin yüzeye çıkan semptomu olarak görülmüştür. Ayrıca Nietzsche'nin düşünceleri, hümanizm, hakikat ve dil eleştirisi bağlamında ele alınmıştır.⁴ Dolayısıyla bu gelişmelerin Fransa'da yaşanmasında Deleuze'ün sistematik Nietzsche okumalarının büyük etkisi olmuştur. Deleuze'ün çalışmaları sayesinde Nietzsche, Fransa'da adeta yeniden doğmuştur.

Deleuze, Nietzsche'nin üretmiş olduğu kavramları dönüştürerek, onların doğru anlaşılmasını sağlamıştır. Deleuze'e göre, Nietzsche'nin felsefesi yalnızca tarihsel insanlığın eleştirisi değil, aynı zamanda insanın ötesinde farklı bir varoluş tarzına dair bir ipucu sunar. Bu ipucu, Nietzsche'nin önemli kavramlarından biri olan üstinsan düşüncesine yönlendirir. Deleuze açısından, Nietzsche'nin üstinsan kavramı, belirli bir kuvvet türünü ya da yalnızca tepkisel kuvvetler üzerindeki etkin kuvvetlerin zaferini temsil etmez. Üstinsan, güç istencinin belleğe ya da bilince dayalı olmayan kuvvetleri sentezlemesinin farklı bir yolunu ifade eder. Bu bağlamda Deleuze, üstinsanı belirli bir kuvvet biçimiyle değil, bir sentez niteliği ile ilişkilendirir. Böylece Nietzsche'nin üstinsan kavramını politik olarak sorunlu içerimlerinden arındırarak daha evrensel ve olumlu bir çerçevede ele alır. Deleuze'ün bu yaklaşımı, Nietzsche'nin orijinal görüşlerinden belirgin bir ayrışmayı da beraberinde getirir. Deleuze, Nietzsche'nin güç istenci ve kuvvet kavramlarını, istençleri şiddet ve çatışma dışında bir şekilde ilişkilendirecek yeni bir yol keşfetmek amacıyla yeniden yorumlamıştır. Bu dönüşüm, Nietzsche'nin felsefesine hem bir sadakat hem de bir

4 Ali Utku, "Deleuze'ün Nietzsche'si Seyyar Savaş Makinasını Yeniden Örgütlemek" *Nietzsche Paris'te* içinde, der. Sadık Erol Er (İstanbul: Otonom Yayınları, 2013), 202-204.; Petra Perry, "Deleuze'ün Nietzsche'si" *Nietzsche Paris'te* içinde, çev. Sadık Erol Er ve Gültekin Silindir (İstanbul: Otonom Yayınları, 2013), 177-181.